

Nevěřte nikomu, kdo píše román

Román V osamění

Lidové noviny · 13 Jul 2024 · ONDŘEJ HORÁK literární kritik vraždy na Manhattanu Woodyho Allena. Trojúhelník smutku.

Chcete aspoň v létě vyměnit televizní detektivní seriály za krimi román, který je sice již více než sedmdesát let starý, ale působí stále tak moderně? Pak si k vodě vezměte americké autorky Dorothy B. Hughesové a vydejte se do Los Angeles, kde sériový vrah ukončuje životy mladých žen.

Píšu román. To je ta kouzelná formulka, kterou může leckdo držet své okolí dlouho v napětí. Je k tomu tedy ještě zapotřebí, abyste předtím nic nevydali, musí jít o váš román první. Je to podstatné proto, aby lidé, před nimiž důležitě ono „píšu román“ říkáte, neměli vůbec ponětí, čeho jste v literatuře schopni a čeho ne. Psát první román je zkrátka nejlepší období, jaké může člověk s literárními ambicemi zažít. Jste držiteli tajemství – „počkej, až to dopíšu a ty si to přečteš“ –, zároveň vás nikdo nemůže kritizovat, není za co. A hlavně je tu jedna úžasná věc: že píšete román, svůj románový debut, můžete klidně říkat, a vůbec nic ve skutečnosti psát nemusíte. S tím v kroužku kumpánů či při konverzaci s barmankou bohatě vystačíte.

Právě této kouzelné formulky využívá v románu V osamění hlavní hrdina Dix Steele. Taky se tváří, že píše román, pak dokonce detektivní román, to když se v Los Angeles rozběhne

vyšetřování po sériovém vrahovi mladých žen. V osamění (1947) pochází z pera americké autorky Dorothy B. Hughesové (1904–1993) a je jejím vůbec prvním dílem přeloženým do češtiny, publikovaným nakladatelstvím Maraton. Po Kanadance Mavis Gallantové, Britce Alice Thomas Ellisové či Američance Joan Didionové se jedná o další spisovatelku, kterou nám zprostředkovává překladatel Martin Pokorný.

Záslužné vytahování z proudu zapomnění v překladatelově podání tak můžeme brát jako snahu potvrdit, že spisovatelka, to není výdobytek posledních let. Pozoruhodné autorky tady byly dávno, jen je hledat v závějích dobové literatury a ano, patrně i mužské přesily. Každopádně vidíme, že se nemusíme v rámci kvót smiřovat s tím, že budeme v literatuře dopředu tlačit někoho pouze pro to, co má v rozkroku. Protože tvůrkyně jako Dorothy B. Hughesová jsou skutečným překladatelským objevem a není nutno tu jakkoliv slevovat. Kdo si chce o letošních prázdninách přečíst zdařilou detektivku, díky překladu V osamění má skvělou možnost, navíc v příjemném kapesním vydání.

Ani eunuch, ani satyr

Ostatně krimi literatura je žánrem, kde neoddiskutovatelně ženy patří ke špičce dlouhodobě – stačí jmenovat Agathu Christie, Dorothy L. Sayersovou či P. D. Jamesovou. Dorothy B. Hughesová se však při psaní V osamění uchýlila do centra mužského hájemství, ke způsobům takzvané drsné školy. Můžeme to vidět už na tom, že se příběh odehrává v Los Angeles a že Dixie Steela ve filmové verzi, jež příběh ovšem notně pozměnila – logicky, neboť román je založený na literárním triku, který nelze do filmu snadno převést –, hrál Humphrey Bogart. Přičemž víme, že tento herec ztvárnil jak Phila Marlowa v Hlubokém spánku, tak Sama Spadea v Maltézském sokolovi.

Hluboký spánek (1939) pochází z dílny Raymonda Chandlera a Maltézský sokol (1930) pro změnu z pera Dashiella Hammetta, dvou nejslavnějších představitelů drsné školy. Možno zmínit ještě Jamese M. Caina, autora hned několikrát zfilmovaného románu Pošťák vždycky zvoní dvakrát (1934) a též Pojistky smrti (1936), jejíž filmovou adaptaci vytvořil slavný Billy Wilder podle scénáře Raymonda Chandlera. Pojistka smrti pak společně s Oknem do dvora (1954) Alfreda Hitchcocka též posloužila jako základ Tajemné (1993)

Skvělou poctu drsné škole složil taky Roman Polański v Čínské čtvrti (1974) s Jackem Nicholsonem v hlavní roli. Americký herec zde předvádí zdařilou variaci na Phila Marlowa, o němž sám Raymond Chandler řekl, že „těmito hanebnými ulicemi musí kráčet muž, který sám není hanebný, který nemá ani špinavé ruce, ani strach... není to ani eunuch, ani satyr... od nikoho nepřijme nepoctivé peníze a od nikoho si nedá líbit drzost... je to osamělý muž... a kdyby bylo dost takových lidí, jako je on, žilo by se myslím na světě velice bezpečně, a přitom by svět nebyl příliš nudný, aby stálo za to v něm žít“. Tato chandlerovská postava se stala ikonickou, což se dá poznat i podle toho, že se v českém prostředí dočkala parodie – viz divadelní hra a později film Mazaný Filip Václava Marhoulá.

Při čtení V osamění si rovněž hned uvědomíme, v čem spočívá fakt, že drsná škola byla velmi ctěna „skutečnými“ literáty, kupříkladu Williamem Faulknerem. Jedná se totiž o skvělou literaturu, nikoli pouze o ledabyly odvyprávěný napínavý příběh. Často se v souvislosti s drsnou školou zmiňuje inspirace hemingwayovskou úsečností a též to, že Raymond

Chandler si na nic jiného než na pokleslý žánr netroufal, neboť trpěl komplexem méněcnosti – samozřejmě nepatřičně.

Funebrákovi tuzéra

Od prvních stran *V osamění* skutečně cítíme výraznou literárnost, aniž bychom na ni ale byli neustále úmorně upozorňováni, či jí dokonce otravováni. Vše tady pracuje nenápadně, ovšem dokonale pro celek. Přičemž Dorothy B. Hughesová si ulevuje tím, že nepřivádí na scénu žádného výrazného detektiva samotáře. Možná si na něj netroufla, možná ji vedl fakt, že bylo přece jen po válce a do nového světa se starosvětské soukromé očko, vyčnívající svérázností, už nehodilo.

Ve finále si tedy americká autorka nic neulehčuje, právě naopak. Od začátku hraje před čtenářem s otevřenými kartami, přesto je její román napínavý a do konce, nejenže nevíme, jaké bude vyvrcholení příběhu, nýbrž si ani nejsme jisti, co všechno má pachatel na svědomí.

Dorothy B. Hughesová působí suverénně, věcně. Rozhodně není tak naivní jako kupříkladu babička z povídky Flannery O'Connorové při setkání s postrachem kraje, se zločincem majícím přezdívku Neřád: „Ježíši!“ vykřikla stará paní. „Jste přece z dobré krve! Já vím, že byste nezastřelil dámu! Víím, že jste ze slušné rodiny! Modlete se! Ježíši, dámy byste střílet neměl. Dám vám všechny peníze, co mám!“ ,Paní,‘ odpověděl Neřád s pohledem do lesních dálav za ní, „ještě se nenašel nebožtík, co dal funebrákovi tuzéra.“ „Dodejme, že naivní tu je babička, a ne samotná jižanská spisovatelka, jež nazvala povídku Dobrého člověka těžko najdeš.“

Sžíravá závist

V románu *V osamění* má sice hlavní roli Dix Steele, jenž jednoho dne vyhledá kamaráda z války Bruba, ovšem nenechme se zmást. Za nitky zde tahá především Brubova manželka Sylvia a Dixova sousedka a později i milenka Laurel.

Ale možná tady nehrají hlavní roli ani mužští hrdinové, ani jejich ženské protějšky, nýbrž osamělost. Osamělost Dixe Steela. No a k osamělému muži se přece psaní taky hodí... O Dixovi by se dalo říct totéž, co se dozvíme na začátku povídky *Zavřete poslední dveře* Trumana Capoteho o Waltrovi: „Podívej se, Waltře: jestli tě nikdo nemá rád a všichni jdou proti tobě, nemysli si, že to dělají jen tak ze zlé vůle; tyhle situace si vytváříš sám.“

Na jediné pasáži si můžeme ukázat nejen přínáležitost *V osamění* k drsné škole, nýbrž i to, že Sylvia má nenápadně poslední slovo: „Brub jí přinesl highball. ‚Tumáš, kormidelnice.‘ Sedl si a pohupoval nohama hozenýma přes opěrku zeleného křesla. ‚Takže tohle sepisuješ. Koho vykrádáš? Chandlera, Hammetta nebo Gardnera?‘ ‚Ode všech trochu,‘ přisvědčil Dix. ‚Plus špetku Queena a Carra.‘ ‚Když je všechny zkombinujete, měl by to být bestseller,‘ řekla Sylvia.“

Ano, Dix je osamělý. Má sice bohatého strýčka, jenž se uvolil k tomu, že ho bude rok finančně podporovat, ale to není žádná sláva. Dix chce být bohatý, úspěšný, nechce pracovat. Zatím žije v bytě, který mu vypůjčil Mel, bývalý spolužák z Princetonu, jenž odjel do Brazílie, a údajně píše román. Od té doby, co potkal znovu Bruba, který je ženatý a nyní pracuje u policie, má jít o román detektivní, aby tak Dix ozřejmil, proč se o kamarádovu práci tak detailně zajímá.

S Brubem má Dix společnou minulost za oceánem, kde byli u letectva. Možná by se tak dnes řeklo, že Dix prodělal rovněž válečný šok, případně zažívá obtížný návrat do normálního života. Že je zkrátka obětí války jako mnoho mladých hochů – jak těch mrtvých, tak těch, kteří přežili.

Každopádně se Dix nemá příliš o koho opřít a především v Los Angeles, kam se přesunul z východního pobřeží, se cítí zahnaný do kouta, neboť není bohatý ani slavný, není usazený jako mnoho jiných, včetně Bruba. Dixe šíří závist, protože většinu toho, co může teď, může pouze díky šekům od škodlivého strýčka a tomu, co mu dopřává Melova pohostinnost a velkorysost. Jen díky otevřeným účtům svého spolužáka si může dopřát garderobu, jakou si představuje.

Ale třeba se situace pomalu zlepší. Vždyť se Dix znovushledal s Brubem a taky se seznámil se začínající herečkou Laurel a s takovou krasavicí po boku, případně v posteli, si může připadat jako člověk budoucnosti. Jenže souběžně ve městě pokračuje děsivé konání sériového vraha a Brub a jeho spolupracovníci mají plné ruce práce. Přičemž Dix se od přítele vše dozvídá z první ruky.

Dozví se tak i to, že neumírají pouze dívky v Los Angeles, nýbrž že byla zabita taky Brucie, holka, kterou znali v Anglii. Mohlo by se zdát, že anglická linka je velmi tenká, že zde Dorothy B. Hughesová odkrývá, že se pohybovala na terénu, jež dobře neznala, a proto ho nemohla rozvinout – a nejde jen o Anglii jako takovou, nýbrž i o válečnou praxi, kterou Dix a Brub u letectva zažívali. Nicméně je třeba uznat, že tyto pasáže by detektivní příběh zdržovaly, a tak by neústrojně meandroval.

Chodec a řidič

Spisovatelka, to není výdobytek posledních let. Pozoruhodné autorky tady byly dávno, jen je hledat v závějích dobové literatury a ano, patrně i mužské přesily.

V osamění lze rozhodně brát vážně v tom směru, jak ukazuje, že když byl člověk za války letec, neznamená to, že je příkladný hrdina. Anebo jinak: možná román Dorothy B.

Hughesové naznačuje totéž co slavný Král Krysa (1962) Jamese Clavella, totiž že někdo si umí ve válečných podmínkách poradit líp než jiní. A hlavně že v nepřírozené situaci se pozice dočasně proměňují a poslední může být první – ostatně totéž téma měl nedávny film

Je možné, že Dixův smutek, osamělost a vztek pramení taktéž z toho, že nepřírozená situace, kdy se mohl cítit důležitý a na stejné úrovni jako ostatní, s koncem války už pominula. Proto teď těžce nese návrat do normálního světa. Vidí, že zaostává, že je budižkničemu.

Neví, co se sebou, a zároveň tuší, že to „nejlepší“, co ho může potkat, je být plně k dispozici strýčkovi, aby mu jednou vše odkázal. Protože Dix nepatří ke generaci, která by něco vybuodovala a vydělala, nýbrž k té, jež je spíš připravena týť z toho, co vybuodovala a vydělala generace předchozí.

Avšak je otázka, jestli tohle nejsou zbytečné starosti. Protože to, že se Dix znovu propojil s Brubem, i to, že si začal s Laurel, považuje za mazanou, vysokou hru – jenže taky to může být zásadní přešlap. Tedy pokud to dělal proto, aby byl pod svícnem, kde bývá největší tma, a nikoli proto, že už nevydržel být sám. Být sám a chudý v Los Angeles, to je těžký osud. Při čtení V osamění je možné si rovněž uvědomit, jak má každý díky řadě románů a filmů obraz tohoto města v hlavě, i když tam třeba nikdy nebyl. Je mu kupříkladu okamžitě jasné, že

když se člověk po Los Angeles pohybuje bez auta, je nápadný, nicméně zároveň je díky tomu těžko sledovatelný. Dix auto má. Pochopitelně jde o vozidlo Melovo. Není nic, co by mu bývalý spolužák neposkytl. Člověku se až nechce věřit, že je na světě někdo takto nezištný. Mel by se pro Dixe snad dal rozkrájet...